

Nsimeko wa humeso wa theminoloji ya xibalo ya tindziminyingi ya SARS

Tshwane, 17 Nyenyankulu 2022 – Khomixinara wa Vukorhokeri bya Xibalo bya Afrika-Dzonga (SARS), Ttn Edward Kieswetter u nyiketile nhlngano eku ndlandlamuxeni ka ntirhiso wa tindzimi ta ximfumo leti khale a ti tekeriwa hansi eka mbangu wa xibalo na khasitomo.

A vulavula eka nsimeko wa humeso wa theminoloji ya xibalo ya tindziminyingi ya SARS leyi nga na 450 wa matheme lama nga eka tindzimi hinkwato ta ximfumo (Xinghezi i khale xi ri kona), ku nga Sesotho, Setswana, Sepedi, Tshivenda, Xitsonga, isiNdebele, Siswati, isiZulu, isiXhosa na Afrikaans. Nongoloko wu angarhela nxaxamelo wo anama wa theminoloji ya swa timali, yo fana na xibalo, tiwili na maendlelo ma bindzu ra swa timali.

Khomixinara Kieswetter, u lulamisile mbono hi ku tshaha Vumbiwa: "Manghenelo ma Vumbiwa ra Afrika-Dzonga ma tsundzuxile vayingiseri mayelana na nkucetelo wa ririmi. Hina, vanhu va Afrika-Dzonga, hi tekela enhlokweni vuonhi bya khale ka hina; Xixima lava xaniseleke vululami na ntshuxeko etikweni ra hina; Hlonipha lava tirheke ku aka no hluvukisa tiko ra hina; no Pfumela leswaku Afrika-Dzonga i ra hinkwavo lava tshamaka eka rona, ntwanana eka ku hambanahambana ka hina".

U ye emahlweni a vula leswaku "hi ku tirhisa pfhumba leri SARS yi tinyiketerile ku nyiketa nhlamuselo leyikulu na ntshembo eka vahakelaxibalo va yona hi tindzimi ta ximfumo hinkwato ta 11 leti ndlandlamuxaka vululami bya vanhu na timfanelo ta nkoka ta ximunhu".

Tata Madiba (Phuresidente Nelson Mandela) yena n'wini u hi tsundzuxile hi matimba ma ririmi loko a ku, "loko u vulavula na munhu hi ririmi leri a ri twisisaka, swi ya enhlokweni. Loko u vulavula na munhu hi ririmi ra yena, swi khumba mbilu ya yena."

Eka malembedzana, ririmi etikweni ra hina ri tshama ri ri mhaka ya ntsakelo lowukulu wa vanhu na pholisi ya rixaka. Tindzimi tin'wana ti le ka xiyimo xo lova hikuva vavulavuri va tona va herisiwile kumbe ku cincerwa eka mindhavuko yin'wana. Ku sukela hi 1994, mfumo wu le ku lulamisi ka mhaka leyi tanihileswi ririmi ri kotaka ku aka mabuloho exikarhi ka vanhu, exikarhi ka vaaki, naswona eka xiyimo xa hina, ri nga aka ntshembo no antswisa vukorhokeri bya hina eka vahakelaxibalo na vaxavisi.

Nawu wa Ntirhiso wa Tindzimi ta Ximfumo (UOLA) wu sayiniwile eka nawu hi 2013. Nawu wu pfumelela vulawuri na nandzeleriso wa ntirhiso wa tindzimi ta ximfumo hi mfumo wa rixaka eka swikongomelo swa mfumo. Wu tlhela wu ya emahlweni wu lava ku amukeriwa pholisi ya ririmi na ntumbuluxo wa yuniti ya ririmi eka tindzawulo ta rixaka, tienthithi ta vaaki na mabindzu ma vaaki ma rixaka.

SARS yi amukerile pholisi yaleyo ya ririmi, leyi gazetaweke hi ti 23 Hukuri 2015, naswona sweswi yi le ku tirhiseni ka pholisi. Yuniti ya Vukorhokeri bya Tindzimi ya SARS yi tumbuluxiwile, hi xileriso xo endla tshalatshala ro tiya ro hluvukisa tindzimi leti khale a ti tekeriwa hansi. Yi tlhela yi seketela mapfumba ma Dyondzo ya Vahakelaxibalo na Vaxavisi tanihileswi va yaka eka vaaki ku dyondzisa vahakelaxibalo hi ririmi ra vona mayelana na nkoka wa vulandzelelanawu bya xibalo.

Lembe leri i anivhesari ya vu 25 ya SARS, ku nga goza lerikulu no tsakisa, leyi tumbuluxiweke hi xileriso xo hlengeleta swibalo hinkwaswo leswi kolotiwaka, ku tiyisisa vulandzelelanawu bya le henhla eka nawu wa xibalo na khasitomo no nyiketa vukorhokeri bya khasitomo lebyi sirhelelaka mindzilekani ya hina no fambisa vuxavisi lebyi nga enawini.

Ku hoxa xandla eka eka matshalatshala ma hina lama yaka emahlweni, humeso wa theminoloji ya xibalo ya tindziminyingi a hi nyiko ya hina eka vahakelaxibalo, vaxavisi na vaaki va Afrika-Dzonga ntsena, lava ririmi ra vona ra manana ku nga riki Xinghezi kambe na le ka vatirhi va hina lava burisanaka na vahakelaxibalo va hina no tiyisisa leswaku va endla tani hi ku tirhisa matheme lama lulameke lama pasisiweke hi Huvo yo Angarhela ya Tindzimi ta Afrika-Dzonga (PanSALB). Hi amukela no khensa ntirho lowu nga humelela lowu endliweke hi kwalomuya ka ku tlula 140 wa vahoxandla eku humeleriseni ka goza leri. Hi amukela matshalatshala ma xipano xa vanhu vo hambanahambana no yisa ku amukela na mikhensho ya hina leyi humaka embilwini eka Ndzawulo ya Mitlangu, Vutshila na Ndzhavuko (DSAC) na Huvo yo Angarhela ya Tindzimi ta Afrika-Dzonga (PanSALB) na xipano xa hina xa SARS.

Ttn Kieswetter u te: "Ntirho lowu hi wu endlaka eka SARS i ku khumba vutomi bya vaaki hinkwavo, ngopfungopfu lava sweleke no khumbeka, hi ku tirhisa xibalo lexi hi xi hlengeletaka lexi kotisaka mfumo ku nyika vukorhokeri bya masungulo byo fana na midende, dyondzo na nhletelo wa swa rihanyu. Vaaki va Afrika-Dzonga hinkwavo va fanele ku twisisa xiave xa nkoka lexi SARS yi xi tlangaka. Ku hava ndlela yo antswa yo tumbuluxa ntwisiso lowu loko ku nga ri hi ku vulavula na vaakitiko kulorhi hi ririmi ra vona leswaku ntirho wa hina wu khuma timbilu ta vona, ku fana na leswi vuriweke hi Madiba."

U nga kuma Humeso wa hina lowu wa ha ku humesiwaka wa Theminoloji ya Tindziminyingi ya SARS - Vholumu 1 eka webusayiti ya hina ya SARS. [Vona the SARS Multilingual Terminology list laha.](#)

Mayelana na vuxokoxoko byo tala tihlanganise na SarsMedia@sars.gov.za